

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

עולם ומלחמה: היסטוריה צבאית מהמהפכה הצרפתית ועד מלחמת
אוקראינה - 27061

תאריך עדכון אחרון 11-09-2025

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: ביה"ס להיסטוריה - תכנית מצטיינים

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' דני אורבך

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: dannyorbach@gmail.com

שעות קבלה של רכז הקורס: בתיאום מראש

תאור כללי של הקורס:

ישנן מעט מאד תופעות שהתקיימו, כמעט ללא הפסקה, משחר ההיסטוריה ועד לימינו: המלחמה היא ללא ספק אחת מהן. מלך צרפת לואי ה-14 קרא לה "הטיעון האחרון של מלכים" וחקק את המימרה הזאת על תותחיו, ההוגה הצבאי הקלאסי קארל פון קלאוזביץ כתב שאין היא אלא המשך המדיניות הפוליטית באמצעים אחרים, ואילו המצביא היפני הסורר אישיווארה קנג'י המשיל אותה לזירת סומו בקנה מידה עולמי. במאה העשרים, הוקיעו אותה אינספור סופרים ומשוררים, רבים מהם בעלי ניסיון צבאי, כגהינום נתעב עלי אדמות, ואילו אחרים היללו אותה כחוויה מטהרת ומחשלת.

במהלך הסמסטר נלמד על מלחמות ולוחמים באירופה, ארצות הברית, המזרח התיכון ומזרח אסיה, ונבחן כיצד התפתחו הלוחמה, האסטרטגיה, המחשבה והתרבות הצבאית מתקופת המהפכה הצרפתית ועד ימינו. נדון בקצינים פרוסים, טרוריסטים, מהפכנים, לוחמים יפנים וחיילים מודרניים מכל קצוות העולם, בניסיון להבין האם המלחמה היא ביטוי משתנה של עקרונות קבועים, או רצף תופעות היסטוריות שאין אחת דומה לרעותה. נכיר הוגים אסטרטגיים קלאסיים ומודרניים כגון קארל פון קלאוזביץ, אנטואן-אנרי ז'ומיני, אישיווארה קנג'י, דוד גאלולה וסר באזיל לידל-הארט, וגם כותבים ומחדשים צבאיים בני ימינו. במקביל, נתהה מה הקשר בין צמדים מוזרים כמו מלחמה ורומנטיקה, נצחונות מסחררים ותבוסות עגומות, שריון ופשיזם, ונלמד גם על נשים במלחמה – כלוחמות מן השורה, אזרחיות, סייעניות ומרגלות.

הקורס ישלב בין לימוד האירועים לדיון בסוגיות כגון מחשבה צבאית-אסטרטגית, והקשר בינה לבין תופעות תרבותיות ואינטלקטואליות; מדע, טכנולוגיה ומלחמה; האינטראקציה בין מלחמה ופוליטיקה, והיחסים בין הדרג הצבאי לאזרחי; טרור, גרילה ומלחמת פסיפס; קונטר-התקוממות, ולבסוף גם התנגדות, התנקשויות והפיכות צבאיות. נסיים את הקורס בדיון בפלישה הרוסית לאוקראינה ובשאלה, האם מלחמות העתיד יהיו א-סימטריות, כגון המלחמות נגד טרור, או דווקא קונבנציונליות, כמו המערכה המתפתחת במזרח אירופה. ואולי בכלל ההגדרה של מלחמה "א-סימטרית" אינה מועילה, כפי שפרשנים אחדים מסיקים מהמלחמה הנוכחית של ישראל בעזה?

מטרות הקורס:

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

להבין טוב יותר ולעומק סוגיות בהיסטוריה צבאית, לקבל תמונה פנורמית רחבה על המלחמה כתופעה היסטורית, להכיר בבעייתיות ובמורכבות של מונחים כמו "ניצחון", "מקצועיות" ו"תבוסה" ששגורים בשיח הפוליטי, ולרכוש מיומנויות של חשיבה ביקורתית וקריאת טקסטים היסטוריים.

דרישות נוכחות (%) :

נוכחות חובה, 100%. כדי להבין את החומר ולשמור על רצף לימודי, נוכחות סדירה בקורס חשובה

מאד. מי שיעדר מיותר משלושה שיעורים ללא סיבה מוצדקת ומתועדת (סיבה בריאותית, משפחתית או שירות מילואים), לא יוכל להגיש את העבודה. חפיפה עם קורסים אחרים אינה נחשבת לסיבה מוצדקת.

שיטת ההוראה בקורס:

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:
רשימת נושאים והרצאות

שבוע 1: העולם של אתמול: לוחמה בשחר העידן המודרני - 23.10.2025

קטע מוזיקלי: גבירתנו האהובה - המנון הלאנדסקנכטה

קריאה שוטפת:

Cathal J. Nolan, *The Allure of Battle: A History of how Wars have been Won and Lost* (New York: Oxford University Press, 2017), pp.77-106.

שבוע 2: שחר אדום באירופה: המהפכה הצרפתית - 30.10.2025

קטע מוזיקלי: המרסייז

קריאה שוטפת:

Robert Doughty et al., *Warfare in the Western World* (Lexington, Mass. D.C. Heath, 1996), vol.1, pp.178-193 (start with "revolution and the first stage of military change").

שבוע 3: קוביית הברזל: הדרמה של מלחמות נפוליאון - 6.11.2025

קטע מוזיקלי: מארש הבצלים

קריאה שוטפת:

Robert Doughty et al., *Warfare in the Western World* (Lexington, Mass. D.C. Heath, 1996), pp. 195-206, 212-226.

קריאה לבחירה:

Nolan, *The Allure of Battle*, pp.219-254.

בוחן מס' 1 (על חומרי הקריאה ותוכן השיעור של שיעורים אחד, שתיים ושלוש - ביחד!)
יום ראשון, 9.11.2025, פתוח משמונה בבוקר ביום ראשון עד שמונה בבוקר ביום שני שלמחרת

שבוע 4: אסטרטגיה ורומנטיקה: ז'ומיני, קלאוזביץ ומולטקה - 13.11.2025 (מרצה אורח: ד"ר יגיל הנקין)

קטע מוזיקלי: אני פרוסי - מכיר את הצבעים שלי?

קריאה שוטפת:

עזר גת, מקורות המחשבה הצבאית המודרנית (תל אביב: צה"ל, הוצאת מערכות, 2002), עמ' 91-114, 163-201.

Carl von Clausewitz, *On War*, trans. Peter Paret and Michael Howard (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1976), pp.75-113, 119-122, 523-529, 566-577 (book 1, chapter 1,2,3,4,7, book 7, chapters 1,2,3,4,5, 22).

שבוע 5: האור כבה מעל אירופה: פולחן ההתקפה ומשבר מלחמת העולם הראשונה - 20.11.2025

קטע מוזיקלי: משמר על הריין

קריאה שוטפת:

יגיל הנקין, "קלחת של דם ואש: מאה שנים לקרבות וורדן", אתר מידה, 21.7.2016.
"הדרך הבלתי נמנעת אל אסון הקרב על הסום", אתר מידה, 12.8.2016
"הקרב על הסום: סופו של עידן התום", אתר מידה, 19.8.2016

Gerhard P. Gross, *The Myth and Reality of German Warfare: Operational Thinking from Moltke the Elder to Heusinger* (Lexington: University Press of Kentucky, 2016), pp.129-132.

קריאה לבחירה:

Stephen Biddle, *Military Power: explaining Victory and Defeat in modern Battle* (Princeton N.J. Princeton University Press, 2004), pp.28-51.

שבוע 6: זהירות שריון! - מלחמה טוטלית, שריון והגישה העקיפה - 27.11.2025

קטע מוזיקלי: שחמט

קריאה שוטפת:

עזר גת, התפתחות המחשבה הצבאית במאה העשרים: פולר, לידל-הארט, דואה ומודרניסטים אחרים (תל אביב: צה"ל, הוצאת מערכות, 2002), עמ' 29-41, 71-88, 123-145.
יגיל הנקין, "העץ והשורשים - חדשנות צבאית בין שתי מלחמות העולם", אתר מרכז דדו
קריאה לבחירה:

ב.ה. לידל-הארט, אסטרטגיה של גישה עקיפה, מאנגלית: אלחנן אורן (הוצאת מערכות, תל אביב), ע"ע 327 - 367.

בוחן מס' 2 (על חומרי הקריאה ותוכן השיעור של שיעורים ארבע, חמש ושש - ביחד!)
יום ראשון, 30.11.2025, פתוח משמונה בבוקר ועד שמונה בבוקר ביום שלמחרת

שבוע 7: מלחמת העולם השנייה: המלחמה הטוטלית בשיאה - 4.12.2025

קטע מוזיקלי: לילי מרלן

קריאה שוטפת:

Gross, Myth and Reality of German Warfare, pp.189-206, 209-225, 253-257
(conclusion)

קריאה לבחירה:

Gross, Myth and Reality of German Warfare, pp.237 (from: *Hitler - A Military Commander*) - 253

שבוע 8: כפרחי דובדבן ברוח: עלייתו ונפילתו של הצבא הקיסרי היפני - 11.12.2025

קטע מוזיקלי: Yukaba Umi

קריאה שוטפת:

Doughty et al., Warfare in the Western World, vol.II, pp.702-716

קריאה לבחירה:

Doughty et al., Warfare in the Western World, vol.II, pp.809-841

שבוע 9: קוממיות ונכבה: המלחמה הישראלית-ערבית הראשונה, 1948 - 18.12.2025

קטע מוזיקלי: באב אל וואד

קריאה שוטפת:

בני מוריס, 1948- תולדות המלחמה הערבית-הישראלית הראשונה, מאנגלית: יעקב שרת (תל אביב: עם עובד, 2010), עמ' 130-203.

קריאה לבחירה:

David Tal, War in Palestine, 1948: Strategy and Diplomacy (New York: Routledge, 2004), pp. 168-194, 373-396.

בוחן מס' 3 (על חומרי הקריאה ותוכן השיעור של שיעורים שבע, שמונה ותשע- ביחד!)
יום ראשון, 21.12.2025, פתוח משמונה בבוקר ביום ראשון ועד שמונה בבוקר ביום שלמחרת

יום חמישי, ה-25 בדצמבר: חופשת חנוכה וחג המולד - אין שיעור

שבוע 10: על בלימה והסלמה: המלחמה הקרה, קוריאה ואסטרטגיה גרעינית - 1.1.2026

קטע מוזיקלי: "ההערכות הגלויה" - שיר מזרח גרמני מהמלחמה הקרה

קריאה שוטפת:

גת, כרך 2: 227-238

שבוע 11: המלחמה הקרה מדשדשת: ארצות הברית בוייטנאם, 1965-1973 - 8.1.2026

קטע מוזיקלי: הוואלקיריות (אפוקליפסה עכשיו)

קריאה שוטפת:

H.R. McMaster, *Dereliction of Duty: Johnson, McNamara and the Joints Chiefs of Staff* (New York: HarperCollins, 1997), pp.243-262, 323-335.

Kori Schake, "Dereliction of Duty Reconsidered" (Book Review), *War on the Rocks*
קריאה לבחירה:

Andrew Krepinevich, *The Army and Vietnam* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1986), pp.165-172, 194-205.

שבוע 12: האויב מבפנים: הפיכות צבאיות וגרילה - 15.1.2025

קטע מוזיקלי: הופ הפכנו

קריאה שוטפת:

Naunihal Singh, *Seizing Power: The Strategic Logic of Military Coups* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014), pp.1-10, 15-23, 27-40.

Caitlin Talmadge, *The Dictator's Army: Battlefield Effectiveness in Authoritarian Regimes* (Ithaca: Cornell University Press, 2015), 12-27.

קריאה לבחירה:

יובל נוח הררי, "טרור מהו - מימי הביניים ועד למאה ה-21", זמנים 108 (סתיו 2009), זמין אונליין
Danny Orbach, "The not-so-secret Ingredients of Military Coups", *War on the Rocks*,
27.7.2017.

David Galula, *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice* (New York: Praeger, 1964), pp.3-16, 71-86.

בוחן מס' 4 (על חומרי הקריאה ותוכן השיעור של שיעורים 10, 11, ו-12 ביחד!)
יום ראשון, 18.1.2026, הבוחן נפתח ביום ראשון ב-8:00 בבוקר עד 8:00 בבוקר ביום שלמחרת

שבוע 13: המלחמה הקונבנציונאלית חוזרת? רוסיה, אוקראינה ועתיד המלחמה - 22.1.2026
קטע מוזיקלי: אוקראינה תנצח

קריאה שוטפת:

עידו הכט, "שנה וחצי למלחמה באוקראינה", מערכות, יולי 2023

Barry R. Posen, "Ukraine has a Breakthrough Problem", *Foreign Policy*, 3.8.2023

Putin's War - New York Times Investigation, 16.12.2022

Liam Collins, Michael Kofman and John Spencer, "The Battle of Hostomel Airport: A Key Moment in Russia's Defeat in Kiev", *War on the Rocks*, 10.8.2023.

קריאה לבחירה:
Mykhailo Zabrodskyi et al., "Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from
Russia's Invasion of Ukraine: February-July 2022", RUSI (Royal United Services
Institute, U.K.) Report, 30.12.2022

חומר חובה לקריאה:

חומרי הקריאה מתחלקים לשני סוגים: קריאה שוטפת, וקריאה לבחירה. את הקריאה השוטפת אתם חייבים לקרוא משבוע לשבוע. מהקריאה לבחירה רצוי מאד לקרוא כמה שיותר, וחובה לקרוא לאחר תום הסמסטר את אותם המאמרים הקשורים לשאלות שתבחרו לענות עליהן בעבודה הסופית.

לפירוט הקריאה משני הסוגים ראו מתחת לכל נושא בסילבוס שלעיל.

חומר לקריאה נוספת:

מרכיבי הציון הסופי :

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 90 %
מטלות הגשה במהלך הסמסטר: תרגילים / עבודות / מבדקים / דוחות / פורום / סימולציה ואחרות
10 %

מידע נוסף / הערות: